ORHAN GAZİ'NİN, VEFAT EDEN OĞLU SÜLEYMAN PAŞA İÇİN TERTİP ETTİRDİĞİ VAKFİYENİN ASLI

Ord. Prof. İSMAİL HAKKI UZUNÇARŞILI

Osmanlı tarihlerinde görüldüğü üzere Gazi Orhan Bey'in Rumeli tarafına geçerek fütuhatta bulunmakta olan büyük oğlu Süleyman Paşa, bir av esnasında atından düşerek vefat etmişti[1]. Bu gayretli oğlunun vefatından müteessir olan Orhan Gazi, oğlunun ruhu için *İznik*'te Hacı Karaoğlan diye maruf olan Osman bin Yusuf'un zaviyesine 761 Şaban (1360 haziran) tarihli vakfiyesini tertip ettirmiş ve bu vakfın mütevelliliğini ve nezaretini de Hacı Karaoğlan ve ondan sonra oğul ve torunlarına bırakmıştır.

Bu vakfiye bir kaç noktadan çok önemlidir:

1 — Osmanlı Pâdişahlarının tertip ettirdikleri en eski bir vakfiye olup aynı zamanda kıymeti orijinal olmasındadır[2].

2 — Vakfiyede Orhan'ın ceddi ve Osman Gazi'nin babası Ertuğrul'un ismi zikredilmiştir[3].

3 — Süleyman Paşa'nın vefat tarihi hakkında muhtelif kaynaklardaki tarih farklarının tashihi[4].

[1] Tarihler, Süleyman Paşa, elindeki atmacayı bir ava, (Aşık Paşa Zâde ve Neşrî'ye göre) kaza salıverip anı takip ederken atının ayağı bir köstebek deliğine geçip atından düşerek veya atiyle beraber yuvarlanarak vefat ettiğini yazarlar. Süleyman Paşa'nın atının ayağının bir deliğe ilişip atla beraber yuvarlandığında, tarihler müttefiktir. (Aşık Paşa zâde, s. 51; Neşrî, s. 186; Oruç Bey, s. 19; Âli, c. V. s. 45; Solak zâde, s. 26; Tâc-üt-Tevarih c. I. s. 60; Haber-i Sahih, c. III. s. 81; Lütfi Paşa, s. 31.

[2] Sülüs hatla yazılan vakfiyenin boyu beş metre yetmiş beş santimetre, eni 19 buçuk santimetre satırların arası baş taraflarda onbeş, ortada sekiz ve aşağıya doğru daralarak altı santimde nihayet bulmaktadır. Yazısı XIV. asırdaki vakfiyelerde gördüğümüz yazının aynıdır.

[3] Tarihlerde Osman Gazi'nin babasının Ertuğrul olduğu gösteriliyor. Şimdiye kadar buna dair orijinal bir vesikanın görülmemiş olması Osmanlı hanedanının Türk olmadığını ileri sürmek isteyenlerin ve Ertuğrul hakkında şüphe edenlerin zan ve tahminlerini tashih ettirmektedir.

Malûm olduğu üzere Süleyman Paşa, Orhan Gazi'nin Nilüfer Hatun'dan doğan büyük oğludur. Ana, baba bir diğer kardeşi Murad Hüdavendigâr'dır. Süleyman Paşa babasının fütuhatında beraber bulunmuş ve *Karesi* Beyliğinin bir kısmının alınmasını müteakip (takriben 747 h = 1346 m) o tarafların idaresi Süleyman Paşa'ya verilmiştir. Bu tarihlerde Bizans İmparatorluğundaki taç kavgalarından ve yardım için davetlerden istifade eden Orhan Gazi, oğlunun *Gelibolu* tarafına geçmesini emrettiğinden Süleyman Paşa karşı sahile geçerek Kantakuzen'e yardımı müteakip *Gelibolu* yarımadasında yerleşmiş ve bir av esnasında da attan düşerek kırk üç yaşında vefat edip *Bolayır*'a defnedilmiştir (761 h=1360 m).

İşte pek lüzumlu bir zamanda oğlunun vefatından müteessir olan Orhan Gazi, oğlu için *İznik*'te Karaoğlan diye maruf Yusufoğlu Osman'ın zaviyesine vakıf yapmıştır.

Vakfiye'de Orhan Bey:

مفخر الاعظم و المخدوم المعظم مالك رقاب الامم ملك ملوك الامراء فى العالم ظهير الاسلام . . .
شجاع الدولة والدين اورخان بيك بن عثمان بيك بن ارطغرل اعز الله انصاره و رضى اسلافه . . .

Elkabiyle tavsif edilmektedir. Bu tavsifte Orhan ile Osman'ın *Bey* olarak ve Ertuğrul'un ise yalnız isminin zikredilmesi baba ile oğlunun yâni Orhan ve babası Osman'ın Beylik reisi hükümdar olduklarını gösterir. Vakfiyede Orhan Bey'in lâkabının *Şücauddin* olduğu görülüyor. Orhan Gazi'nin 724 (1324) tarihli vakfiyesinde [5] ve *Bursa*'da 738 (1337) tarihli *Şehâdet camii* kitabesinde de lâkabının *Şücauddin* olduğu görülüyor [6].

Yine vakfiyede Süleyman Paşa:

مرحوم المغفور السعيد الشهيد بانى الخيرات ساعى المبرات ابو البركات معين الضعفاء والمساكين مربى الفقراء والطالبين .. صاحب السيف و القلم ... قايد جيوش الوحدين ..
مشهور الافاق سليمان ثانى غازى پاشا تغمده الله بالرحمة و الرضوان

[4] Süleyman Paşa'nın vefatı tarihi bir kısım kaynaklardan Âşık Paşa zâde'de 758 (1357), Oruç Bey, Lütfi Paşa'da 759 (1358), Neşrî, Hammer, Hayrullah Efendi, Âli, Solak zâde 760 (1358), Tâc-üt-Tevarih, Müneccimbaşı, Haber-i Sahih'de vakfiyeye uygun olarak 761 (1360) de gösterilmektedir. Nücumî takvimlerde de muhtelif tarihler vardır.

[5] Gazi Orhan Bey vakfiyesi, Belleten, sayı 19, sene (1941) s. 277.

[6] İbn Batuta, görüşmüş olduğu Orhan Bey'in lâkabının *İhtiyarüddin* olduğunu zikrettiği gibi (Şerif Paşa tercümesi, I. s. 341) اجابة السائل الى معرفة الرسائل ismindeki arapça Münşeat mecmuası da (Paris Millî kütüphanesi yazmaları, numara 4437) lâkabının *Seyfüddin* olduğunu kaydetmektedir.

ve sair elkab ile hayırlı müesseseler yaptıran [7] zayıflara ve fakirlere yardımcı, askerin kumandanı kılıç ve kalem sahibi, gazi ve mücahid olarak zikredilmektedir.

Süleyman Paşa'nın, *Melik Nasır, İsmail, İshak* isimlerinde üç oğlu ile [8] Şehzade Hatun [9] ve 799 (1397) de *Akşehir*'de vefat eden Efendizâde Hatun [10] isimlerinde iki kızı ile Candaroğlu II. Süleyman Paşa'nın zevcesi olup şimdilik adını bilmediğimiz üçüncü kızı vardır. Melik Nasır denizde boğulmuştur (Enverî).

Orhan Bey tarafından vakfına nâzır ve mütevelli tâyin edilen Hacı Karaoğlan Osman bin Yusuf muhtemelen Ahilerden ve Osman Gazi ve Orhan Gazi devri manevî şahsiyetlerinden olup *İznik* suru içinde mescit ve imareti vardı [11]. Vakfiyede Hacı Karaoğlan, şu elkabla zikredilmektedir:

زين الحاج و الحرمين محب العلماء و الفقرا محبوب الكبرا افتخار الخواص عثمان بن
يوسف المشهور بحاجى قره اوغلان دام توفيقه

Zeynü'l-hac ve'l-haremeyn muhibbü'l-ulema ve'l-fukara mahbubül'-kübera iftiharü'l-havas Osman bin Yusuf elmeşhur bi-Hacı Kara oğlan dame tevfikuhu.

Bu tavsife göre kendisi herkesin sevgilisi büyüklerin iftihar edeceği şahsiyetlerdendir. Osmanlı devletinin teşekkülü sırasında Osman Gazi ile beraber bulunan gaziler arasında adı geçmektedir. Osman Gazi vefatından evvel vasiyet etmek üzere yanına davet ettiği silâh arkadaşları ve manevî şahsiyetler arasında Hacı Karaoğlan da vardı [12].

Orhan Gazi tertip ettirdiği vakfiyesinde oğlunun ruhu için İznik köylerinden *Tirsi* veya *Tirse* ile *Katırözü* köylerini vakfetmiştir.

[7] Süleyman Paşa'nın *Akyazı, İzmit, Geyve, Göynük, İznik, Bursa* ve *Bolayır* ve *Gelibolu*'da cami ve medreseleri vardır.

[8] *Enverî* (Düsturnâme) Merhum Profesör Mükrimin Halil Yınanç neşri, s. 83.

[9] Başbakanlık arşivi, Fekete tasnifi, vesika numarası 8 de Şeyh Paşa'nın 831 (1427), tarihli vakfiyesinde mülkünün bulunması dolayısiyle adı geçiyor.

[10] Akşehir'de Rumeli Fatihi Süleyman Paşa'nın kerimesi mezarı (Tarihi Osmanî Encümeni mecmuası, Ahmed Tevhid. Sene 8, s. 106).

[11] Topkap sarayı arşivi 7409 numaralı vesika. Karaoğlan vakfına aid, 1418, 4018, 5305, 7401 numaralı muhasebe defterleri, Karaoğlan Suğru, Bacı, Örtülü Sandul veya Sundul, Tirse, Katırözü, Elberk, Hüseyinler, Altuntaş, Eğriçay.

[12] Tarih-i Osmanî Encümeninin neşrettiği Osmanlı tarihi, s. 630 ve Âli, c. V, s. 21

Bu mütalâadan sonra vakfiyenin metnini aynen aşağıya naklediyorum[13].

الحمد الله الخالق المعبود الرزاق

١ — حجب عن خليفة علم الساعة واوجب خلود جنة [Bir kelime okunmuyor]

٢ — رضى من عباده بالوسع والاستطاعة احمده على نعمة التى [Bir kelime okunmuyor]

٣ — الاعداد ولا ينهض بواجب شكرها العباد و اشهد ان لا اله الا الله

٤ — وحده لا شريك له شهادةً يضمن عفوه عند المسايله و يؤمن

٥ — سطوة عنده المقايله واشهد ان محمداً عبده ورسوله المأخوذ ميثاقه

٦ — فى القدم و نبيه المبعوث الى جميع الامم ارسله الى امة

٧ — قد استحوذ عليه الشيطان فاستهوبها و استحفها الطغيان

٨ — فارداها فحل بمحمد صلى الله عليه وسلم عقودها وقال

٩ — بانصاره واسرته جنودها حتى فاه بكلمة العدل جاحدٌ

١٠ — استيقظ من سنة الجهل راقدٌ صلى الله عليه و على آله

١١ — العظام و صحبه البررة الكرام . اما بعد هذه حجة شرعية

١٢ — ووثيقةٌ مرعيةٌ ناطقةٌ بذكر ما اظهر خدمة المفخر الاعظم

١٣ — و المخدوم المعظم مالكُ رقاب الامم ملكُ ملوك الامراء فى العالم

١٤ — ظهير الاسلام نصير الانام ناظم مراسم العدل و الانصاف

١٥ — قاهر المتمردين بالاحجاف نصرة المجاهدين كهف المرابطين قامع الكفرة

١٦ — و الملحدين سلطان الغزاة قاتل الطغاة ناصرُ دين الله

١٧ — والمعين لخلق الله شجاع الدولة والدنيا والدين

١٨ — اورخان بيك بن عثمان بيك بن ارطغرل اعزالله انصاره و رضى اسلافه

١٩ — وعمر دنيه ودنياه فى ايراد مقال ما اضمر اعتقاد باله ان الدنيا الدنية

٢٠ — مأوى المنية ومثوى الدزية دار ممر لا دار مقر فا العاقل

٢١ — ان لا يركن الى الدنيا المشوبة بالسم ولا يعتمد بمسرتها المعقبه للهم

٢٢ — فطوبى لمن قصرَ امله وابصر اجله و اتقى الله حق تقاته واعرض

[13] Orijinal Vakfiye Topkapı sarayı müzesi arşivinde 7792 numaradadır.

٢٣ — عن صهوات شهواته فصرف على الطاعات ساعاته و احتمل كلَ

٢٤ — الاجتهاد و انعم النظر ببصيرة الفؤاد هذا فحوى كلامه

٢٥ — وقصارى مطلوبه ومرامه ثم اقربلسانه حاله البيان

٢٦ — من غير واسطة وترجمان مستقلاً بذاته مستبداً فى تصرفاته

٢٧ — تقرباً الى الله تجارةً مع الله طلباً لمرضاته وهرباً من عقوباته

٢٨ — رجاءً من الله رحمته ورضوانه وحذاراً مما يخافه اهل الاساة نقمته

٢٩ — ونيرانه يوم لا ينفع مال ولا بنون الاية يوم لا يملك نفسٌ لنفس شياً الايه

٣٠ — اقراراً صحيحاً شرعياً حاوياً شرايطه واركانه عما يوجب فساده وبطلانه

٣١ — انه وقف وحبس وخلد وتصدق به جميع البيلاق المسمات بترمى

٣٢ — وقتير اوزى الكاينه فى ناحية قراكوى من اعمال دارالفتح ازنيك

٣٣ — حماها الله تعالى عن الافات مع الحدود و المنتهى الحد الاول الشرقية

٣٤ — كش كش والحد الثانى الجنوبية كوك طاغ والحد الثالث الغربيه

٣٥ — ارجك والحد الرابع الشماليه آقچه قيا وقزلجه حصار وصُندلُ لو

٣٦ — على الزاوية العامرة التى بناها زينُ الحاج والحرمين محب العلما والفقرا

محبوب الكبرا

٣٧ — افتخار الخواص عثمان بن يوسف المشهور بحاجى قرا اوغلان دام توفيقه

٣٨ — لخدمة المرحوم والمغفور السعيد الشهيد بانى الخيرات ساعى المبرات

٣٩ — ابو البركات معين الضعفا والمساكين مربى الفقرا والطالبين كهف

الغربا والملهوفين

٤٠ — صاحب السيف و القلم ناصر العلم والعَلَم قايدُ جيوش الموحدين

٤١ — رايد رايات المجاهدين ناظم امور الدين فى العالمين

٤٢ — مشهور الافاق المحصوص بعناية الملك الخلاق

٤٣ — سليمان ثانى غازى پاشا تغمده الله بالرحمة والرضوان

٤٤ — واسكنه اعلى فراديس الجنان وقفاً صحيحاً شرعياً وحبساً صريحاً مرعياً

٤٥ — مؤبداً مخلداً الى ان يرث ربُ العالمين للارض ومن عليها وهو

خير الوارثين

٤٦ — بحيث لا يباعُ ولا يوهبُ ولا يملكُ ولا يورثُ ولا يتلف بنوع
من الوجوه .

٤٧ — وسببٍ من الاسباب ولا يحل لاحد يومن بالله واليوم الاخر

٤٨ — من امير وقاضيٍ ومفتى ان يغير هذا الوقفية بنوع رخصةٍ

٤٩ — وتأويل فمن فعل ذلك فعليه لعنة الله والملائكهِ والناس اجمعين

٥٠ — وجعل التوليت والنظر فى مصالح جميع الاوقاف المذكوره مما

٥١ — وقف من الوقف المار ذكره واستغلال العقارات

٥٢ — وتحصيل غلتها ودخلها وصرفها الى مصب الاستحقاق

٥٣ — عثمان بن يوسف لنفسه الشريفه وبعد لارشدِ ابنائه وابناء

٥٤ — ابنائه تعاقبو وتناسلوا ثم الحاكم المسلمين بمدينة يزنيك

٥٥ — حميت عن البلية وعيّن لنفسه ولمن بعده من الابناء وابناء ابنائهم

٥٦ — بحق التولية والنظر حاصل قرية بترسى وقتيراوزى

٥٧ — عشره وللحاكم ثلث العشره جزؤاً من ثلاثين جزؤاً وقد حكم وقضى

٥٨ — بصحت هذا الوقفية حكماً نافذاً وسوالاً شرعياً وجرى ذلك

٥٩ — فى شهر شعبان المبارك عمت ميامنه سنه احدى [14] ستين وسبعماية

٦٠ — وصلى الله عليه سيدنا محمد واله وصحبه اجمعين

٦١ — والحمد لله رب العالمين

شهد بمافيه	شهد بمافيه	شهد بمافيه	شهد بمافيه
يوسف بن موسى	حسن بن مصطفى	شيخ مجنون بن حسن	شاهين بن عبدالله
شهد بمافيه	شهد بمافيه	شهد بمافيه	شهد بمافيه
الياس المطبخى	اورنقوش خادم	ايل دوتان	سكبان قاراجه
شهد بمافيه			
زغنوس			

Diğer şahitlerin adları okunamıyor

[14] İhda (احدى) kelimesi vakfiyede siyakat rakkamiyle yazılmıştır.

[15] İznik'te Karaca oğlan zaviyesine dair halen hiçbir eser olmadığını, ora müzesi müdürlüğü 23-9-1962 tarihli mektubiyle bildirmiştir.

761 Şaban (1360 haziran) tarihli olan Arapça vakfiyeye göre Ertuğrul oğlu Osman Bey oğlu Orhan Bey, oğlu Süleyman Paşa'nın ruhu için tasarrufu altında olup *İznik*'e tâbi hudutları vakfiyede gösterilen[16] *Karagöz* nahiyesinde *Tersi* ve *Katırözü* yaylağını bütün hukuk ve müştemilâtı ile *İznik*'te zaviyesi olan ve zamanının ulularından sayılan Hacı Karaoğlan diye meşhur Osman bin Yusuf'un tekkesine vakfetmiş ve hayatta bulundukça Hacı Karaoğlan'ı vakfa nâzır ve mütevelli tâyin eyliyerek kendisinden sonra onun oğullarından en lâyıkının mütevelli ve nâzır olmasını ve şayet Hacı Karaoğlan'ın nesli kesilecek olursa tevliyet ve nezaretinin İznik hâkimine intikalini ve vakıf gallesinin yâni mahsulün öşrünün mütevelli ve nazır olanlara tahsisini ve hâkime de otuz cüzden üçünün verilmesini şahitlerin şahadetiyle bizzat kendi ikrariyle şart koymuş ve bu şartı şer'an kabul ve tasdik olunmuştur.

[16] İznik'e tâbi şarkan Keşkeş ve Cenuben Gökdağı garben Ercik ve şimalen Akça kaya ve Kızılcahisar ve Sundullu hududlariyle mahdud Karagöz nahiyesinden Tirse ve Katırözü yaylağı.